„PLANT-LORE".

EENE VOORDRACHT, GEHOUDEN IN TEYLER'S STICHTING TE HAARLEM,

op 23 November 1898,

DOOR

M. GRESHOFF.

(Vervolg van blz. 155.)

Om de beteekenis der plant in de folk-lore goed te verstaan, dient men te weten, dat zij er wordt beschouwd als een bezield wezen.

Het is niet alleen de lente, die haar wekt, neen, zij zelf treedt der lente te gemoet en zij kent de jaargetijden, gelijk zij gevoel heeft voor dag en nacht, voor koude en warmte. Het schijnt van zelve te spreken, dat men in de plant iets anders en iets meer ziet dan eene machine, maar toch is er aanleiding u daarop te wijzen, omdat in de botanie juist die mechanische opvatting een tijd lang als de hoogste wijsheid gegolden heeft. Toen men nl. met het mikroskoop gezien had, dat iedere plant te ontleden is in afzonderlijke cellen, is het mode geworden de plant als individu eenigszins te verwaarloozen en al hare levensverschijnselen terug te brengen tot eenvoudige physisch-chemische veranderingen in die cellen. Dat geschiedde in denzelfden tijd, toen onder den eersten invloed der Darwinsche evolutieleer eenig inzicht in den samenhang en de ontwikkeling der bewerktuigde wereld werd verkregen en sommigen, met groote overschatting dier leer, nu ook meenden de geheele schepping met wat »kracht en stof" in en uit elkaar te kunnen zetten.

Wie toen in de wetenschap durfde twijfelen, en zich niet overtuigd hield, dat met goeden wil, veel chemie en physica, het wereldraadsel toch nog wel was op te lossen, die werd door vele geleerden en meer nog door halfgeleerden voor byzonder onwetenschappelijk gehouden,

en had kans op den banvloek der materialisten; iedere mystiek, iedere bemoeiing met het onzienlijke werd toen beschouwd als verraad aan de wetenschap en als eene soort van intellectueele zwakte. De eigenlijke physici en chemici zijn zich aan die overschatting der »physica" veel minder te buiten gegaan dan de plant- en dierkundigen — een feit dat te denken geeft. In de botanie dier dagen gold de plant als een mechaniek, dat met een beetje kennis van turgor, diffusie, osmose, zoo *à peu près* te verklaren was.

Maar, gelijk de natuurwetenschap in 't algemeen bescheidener is geworden, zoo ook de botanie, en 't is verrassend te vergelijken de geschriften over plantenphysiologie van twintig jaar geleden en van heden, hoeveel fijner de opvatting is van de levensverschijnselen der plant en hoeveel voorzichtiger de toelichting, door de wetenschap gegeven. Bij zorgvuldiger onderzoek is die gewaande eenvoud der levensuitingen van de plant verdwenen en heeft men het ijle en ijdele eener »physisch-chemische" verklaring van »vitale" verschijnselen ingezien: *de individualiteit der plant*, haar eigen gevoel, wil, prikkelbaarheid, welbehagen, onlust, zijn erkend. Wat men een simpel aggregaat van cellen dacht, blijkt doorweven van fijne plasmadraden, die aan de plant eenheid geven en haar als 't ware van een zenuwstelsel voorzien. De moderne botanicus staat nu dichter bij de folk-lore, die der plant zekere bezieling toeschrijft (zij het ook dat »een plantenleven leiden" en »vegeteeren" iets van lagere orde is dan het leven der zich vrij bewegende dieren), dan bij zijn eigen voorgangers, die haar als een gecompliceerde machine opvatten.

In de folk-lore is dus de plant een gevoelend en handelend wezen, en veel wordt ons duidelijk, als wij dat voor oogen houden. De forsche individualiteit van een woudboom met zijn heerlijk bladerdak, moest wel uitlokken den boom als iets byzonder edels en eerwaardigs te beschouwen, en zoo vinden wij in de mythologieën van sommige volken gewaagd van een »wereldboom", die in het midden der schepping staat en zijne takken uitspreidt in het heelal.[1] Men denke ook aan de goddelijke vereering aan boom en plant bewezen en aan de tempelwouden; voorts aan de metamorfosen van menschen in planten; aan de bloemen, die uit het bloed of de tranen van goden of menschen ontsproten zijn en die in droefheid voortleven; aan den weldadigen aard der eene plant en de booze eigenschappen der andere; aan den

[1] Zie W. MANNHARDT, *Baumcultus*. Berlin 1875. Ook eenige opstellen over boomvereering vindt men in het tijdschrift *Volkskunde*, 8ste en 9de jaargang.

strijd der planten onderling; aan de gevoeligheid der planten voor eene goede behandeling; aan den eerbied, waarmede oudtijds planten werden bejegend, die den roep hadden byzondere geneeskracht of zelfs tooverkracht te bezitten — evenzoo vele zaken, die er op wijzen, dat aan de planten bezieling werd toegeschreven, en dat alle verschijnselen van het plantenleven in hetzelfde licht werden bezien. [1] Ook de sprookjes van dryaden en andere boom- en woudgeesten wijzen op soortgelijke beschouwing. Het christendom heeft die oude plant-lore in zooverre gewijzigd, dat alle heidensche elementen er zorgvuldig uit verwijderd zijn. De geestelijken der middeleeuwen hadden natuurlijk een grooten afkeer van de heidensche tempelwouden, maar zij waren toch wel tot concessies geneigd en kerken en kapellen werden soms gebouwd op de plaats van heilige boomen. In onze stad, die vroeger een boom in haar wapen voerde, staat (zegt men) de Bakenesser kerk op de plaats, waar eenmaal een heiligdom in 't Kennemer woud gevonden werd. De vereering van bloemen en planten werd met verstandig inzicht kerkwaarts geleid. Ik herinner u o. a. aan de vele plantennamen van Onze-Lieve-Vrouwe, als daar zijn: Vrouwetranen, Vrouwemantel, Vrouweschoen, Vrouwedistel, Vrouwestroo. Of in al die namen het woord »Vrouw" onder den invloed der Maria-vereering aan die planten verbonden is, dan wel of zij veel ouder zijn en met de germaansche godenleer samenhangen, blijve hier onbesproken. Daarover o. a. handelt een geschrift van wijlen den oud-gouverneur-generaal SLOET (*De Planten in het germaansche volksgeloof en volksgebruik*, 's Gravenhage, 1890), maar op de glibberige wegen der mythologie wandelt zelfs een oud *toean besar* niet veilig. Opgemerkt zij hier slechts, dat hypericum, eene welbekende inheemsche plant, die in verband is gebracht met het bloed van Johannes den Dooper en bij ons ook »St. Janskruid" heet, volgens eene oude duitsche sage geworden is uit het bloed van Odin, en de noordsche mythologie haar ontsproten acht uit het bloed van den stervenden zomergod Baldur.

Maar zeker zijn vele plantennamen eerst tijdens het christendom ontstaan. Er kwam een Judas-boom, vervloekt onder zijne medeboomen, een Passiebloem, door hare gewijde beteekenis verheven boven alle andere bloemen. Zoo zijn een aantal bloemen en planten met het leven en het lijden van JEZUS in verband gebracht, of door de katholieke kerk bij de vereering der heiligen gebezigd. Gelijk ik reeds opmerkte, komen er in den bijbel al vele plantvergelijkingen voor;

[1] Zie IS. TEIRLINCK, *De plant, een levend, bezield, handelend wezen.* Gent, 1892.

deze werden nu in heilig licht gesteld en gaven mede den grondslag voor eene christelijke planten-symboliek, die vooral in de kloosters gevormd werd en dus geen eigenlijke folk-lore mag genoemd worden, maar er toch nauw mede verbonden is.

Als voorbeeld zal ik u eene oude kloosterlegende verhalen van het consilium der planten, gehouden toen de Heiland gestorven was en ook zij medetreurden met de geheele natuur. »Toen zeide de pijnboom van Damascus: van dezen dag af zal mijn loof donker van kleur zijn en slechts groeien wil ik in eenzame plaatsen. En de wilg van Babylon: ik zal mijne twijgen treurend neerbuigen naar de wateren van den Euphraat. De wijnstok van Sorrento zeide: zwart zullen mijne druiven zijn en lacryma Christi noeme men den wijn uit mij geperst. En de cypres van Karmel: ik zal de graven opzoeken en 't kerkhof tot mijne woning kiezen. Ja, sprak de taxus: ook ik zal de graven beschermen en gift wil ik leggen in mijne bloemen en twijgen, opdat noch de gonzende bijen, noch de zingende vogels, de rust van het graf komen verstoren. De iris van Susa zeide: Somber violet zij de rouwkleur mijner bloemen. En de daglelie antwoordde: ik zal elken avond mijne bloem sluiten en haar in de stilte van den nacht vullen met tranen van dauw. Maar te midden van al die treurende boomen en bloemen was er één spotter, die koud en verwaand en hooghartig bleef staan en geen gevoel had voor het groote leed dat alle andere planten sidderend ter neêr boog. Dat was de populier. Maar tot straf voor zijne spotternij en ongeloof heeft Gods vloek hem getroffen, en hij, die toen roerloos was, staat nu nog altijd te rillen en te beven bij den minsten windstoot."

In de kloosters, waar de studie der »Scientia amabilis" met ijver is beoefend, en waar in de kloostertuinen van oudsher steeds allerlei pharmaceutische planten zijn gekweekt, mag ook de leer uitgewerkt zijn, dat God alle gewassen, die voor den zieken mensch tot artsenij kunnen strekken, een bijzonder onderscheidingsteeken heeft verleend, ze als 't ware voorzien heeft van een duidelijk leesbaar opschrift, eene *signatura rerum* — zoodat bijv. bij ons de chelidonium met haar geel melksap door God bestemd was tot middel tegen geelzucht (gelijk in Indië de curcuma en in China de rhabarber, beide met hare geel gekleurde wortels), de pulmonaria met haar als een long gevlekt blad tot middel tegen tering, sterk behaarde planten tegen kaalhoofdigheid en dergelijke dwaze analogieën meer. Soms echter heeft men daarbij toevallig wel eens eene goede keus gedaan. Niet geheel ten onrechte heeft het volk ook bij het zoeken naar medicijnen gelet op

het uiterlijk, op de gelijkenis eener nieuwe plant met eene reeds gunstig bekende; want dat de overeenkomst in vorm van twee planten vaak ook een overeenkomst in krachten is, volgt uit den aard der natuurlijke verwantschap: in zooverre is de vergelijkende phytochemie eene veredelde signaturenleer. Die leer is in Europa betrekkelijk laat tot een geneesmiddelleer geworden, maar zij houdt toch wel voeling met de folk-lore, want (gelijk uit het reeds aangehaalde voorbeeld van curcuma en rhabarber is gebleken) ook in andere landen, in Indië, in China, in Arabië, vindt men juist datzelfde geloof aan een samenhang tusschen het uiterlijk voorkomen eener plant en hare geneeskrachtige eigenschappen. De oudste signaturenleer is die van de kleur, niet die van den vorm. Leest ge in een reisverhaal, dat deze of gene plant beroemd is als middel tegen ziekten die met bloed in zichtbaar verband staan, bijv. bloedspuwing, dan dient ge u in de eerste plaats te overtuigen of daarbij ook de signaturenleer in het spel kan zijn, bijv. of de plant ook een bloedrood sap inhoudt, of bloedroode bloemen draagt. Op Java is nog steeds die signaturenleer bijzonder in eere — en zij is daar verbonden aan een ander soortgelijk bijgeloof, volgens 't welk al de kracht eener plant op den mensch kan overgaan: de z.g. transmigratieleer. Wilt ge bijv. zware lasten kunnen dragen, eet dan van zekere plant, die byzonder taaie vezels heeft, dan gaat die taaiheid op u over! Het is dus 't omgekeerde van de bij het landvolk nog wel geldende transplantatieleer, dat men planten kan belasten met de kwalen der menschen, als »zondebokken", en men bijv. de koorts op een' vlierboom kan afschuiven. Nog een andere vorm is het »naambijgeloof": als bij toeval eene plant een naam heeft, die in klank gelijkt op den naam eener ziekte (ook al hebben de twee woorden verder niets met elkaar te maken), dan moet die plant ook de aangewezen medicijn zijn voor die ziekte! Dikwijls ook is de plant in de volksgeneeskunst alleen een hulpmiddel bij bezweringen en betooveringen: een op zichzelf werkeloos amulet dus eener psychische geneeswijze.

Dat de studie der eigenschappen van de medicinale gewassen door dat alles er niet gemakkelijker op wordt, is duidelijk; want het is moeilijk uit te maken of bij het volksgebruik eener plant de eigen ervaring, dan wel de een of andere supranaturalistische overweging, moet worden aangenomen. Hier kan alleen de proefneming, de chemische analyse en het daarop gevolgd pharmakodynamisch onderzoek, zekerheid verschaffen.

Inderdaad hangt de vraag: »hoe zijn de geneeskrachtige planten in gebruik gekomen?" wel op verschillende wijzen met de folk-lore

te zamen, maar zij is er niet geheel door te beantwoorden.[1] Evenzoo als wij in de plant-lore naast veel bijgeloof een kern van goede waarneming en zuivere natuurbeschouwing vinden — evenzoo zijn die beide gemengd van den aanvang der volksgeneeskunst af. In de eerste plaats zijn het wel de bittere en scherpsmakende planten geweest, die als artsenij beproefd werden, want »bitter in den mond maakt het hart gezond" heeft het steeds gegolden, en als men zich de ziekte als eene soort van booze bezoeking denkt, dan ligt het voor de hand, die door bitter en slecht smakende zaken te verdrijven.

Ook zal men waargenomen hebben, dat het vee soms juist die planten opzoekt. Inderdaad is het een lievelingsdenkbeeld in de folk-lore van verschillende tijden en landen, dat de mensch het gebruik der geneeskrachtige kruiden zou hebben afgezien van de dieren, die zij zich met die planten zagen cureeren. VIRGILIUS laat Venus op den berg Ida een helend kruid (dictamnus, onze origanum) plukken voor haren gewonden zoon Aeneas, omdat de geiten datzelfde kruid plegen te bezigen als artsenij, zoo zij door pijlen verwond zijn. In PLINIUS vindt men een aantal voorbeelden van »dieren-medicatie": de wezel sterkt zich door wijnruit, de raaf door laurier, de schildpad door thijm, enz. Uit alle landen kan men dergelijke volksverhalen vernemen, — o. a. zou in Z. Amerika aldus het gebruik van kina en ipecacuanha van de wilde dieren zijn geleerd. Er wordt vooral bij vele planten, onfeilbaar tegen de uitwerking van giftigen slangebeet, in Oost- en West-Indië, eene legende verhaald van vogels of viervoeters, die zich met die planten in den strijd tegen giftslangen hadden gewapend. Er is in al die verhalen een greintje waarheid, en een pond verbeelding. Wáár is bijv., dat de varkens verzot zijn op de brandend smakende knollen van de

[1] Zie over volksgeneeskunst het boek van W. G. BLACK, *Folk-Medicine, a chapter in the history of culture.* London 1883 ('t is een der vele uitgaven van de reeds genoemde Folk-lore Society.) Meer ethnografisch en in aansluiting met de tegenwoordige geneeskunde is: M. BARTELS, *Die Medicin der Naturvölker, Ethnologische Beiträge zur Urgeschichte der Medicin.* Leipzig 1893.

Een in de Taal der XXIV Congressen geschreven *Zuid*-Nederlandsch werk van A. DE COCK, *Volksgeneeskunst in Vlaanderen*, ben ik in *Noord*-Nederland nog niet machtig kunnen worden. Ik zocht het o. a. te vergeefs in onze Stads-Bibliotheek en zelfs in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage. Daar wordt anders de folk-lore nog al begunstigd en heeft zij sedert eenige jaren zelfs een eigen rubriek verkregen. Dat het vak een »liefhebberij-vak" is, bemerkt men óók wel eens op onaangename wijze, uit 't gehalte van een deel der plant-lore literatuur. Met ingenomenheid zij hier vermeld, dat het te Leiden verschijnend degelijk vaktijdschrift *Internationales Archiv für Ethnographie* eene afdeeling heeft: *Neuere Beiträge zur Ethnobotanik.*

cyclamen, eene plant die daarom ook »varkensbrood" heet — benutten zij die scherpe stof (saponine) als genotmiddel, als stomachicum? En zoeken honden, als zij zich onlekker gevoelen, in het gras naar jonge loten van 't kruipend triticum, als purgans? En zijn katten verzot op valeriaan en kattenkruid, als nervina?

Dat trouwens scherp riekende planten al spoedig in den artsenijschat [1] der menschen zijn opgenomen, is waarschijnlijk, omdat de opwekkende kracht zich al bij de eerste proefneming moet hebben geopenbaard en ook de antiseptische waarde der aromatica en balsamica, bijv. bij wonden en zweren, spoedig aan het licht moet zijn gekomen. Volgens een zeer oud verhaal is het bederf werend vermogen van de waterteucrium ontdekt, toen na een veldslag eenige lijken in een bed dier planten waren neergelegd en daardoor niet tot ontbinding waren overgegaan. Dat er zoovele slijmhoudende planten in de volksgeneeskunst voorkomen, mag wel op het verband berusten, dat men zocht tusschen dit plantenslijm en het door 't lichaam afgescheidene. En tot de kennis der giftplanten en hare bruikbaarheid in sommige ziekten kan men wel langs geen anderen weg gekomen zijn dan door de ervaring, als mensch of dier bij ongeluk van een giftig gewas gegeten had en de omstanders de uitwerking konden waarnemen. Juist bij de planten met sterk werkende bestanddeelen moet men gelooven aan een allengs opgehoopten schat van volkservaring, die der geneeskunst ten goede is gekomen. Aan pharmaceuten is bekend het voorbeeld van eenige geneeskrachtige smilax-soorten (o. a. de sarsaparilla en de chinawortel) die in zeer verschillende landen tegen dezelfde kwalen gebezigd worden, wat bij elk volk niet anders dan op de eigen waarneming heeft kunnen berusten. Byzonder verrassend is de gelijksoortige keuze, die alle volken hebben gedaan in hunne plantaardige genotmiddelen, en bepaaldelijk in de groep van de coffeïne-houdende planten, als koffie, thee, cacao, maté, guarana, kola en de Paraguay-hulst. Al die planten zijn gekenmerkt door dezelfde stoffen, methylxanthine's,

[1] Een systematisch overzicht van *alle* geneeskrachtige planten (circa 12700) geeft het onlangs verschenen magistrale werk van † G. DRAGENDORFF, *Die Heilpflanzen der verschiedenen Völker und Zeiten. Ihre Anwendung, wesentlichen Bestandtheile und Geschichte.* Stuttgart 1898. Uit de voorrede zij hier met volle instemming het volgende geciteerd: »Mein Wunsch war es, den Leser wenigstens den Eindruck empfinden zu lassen, dass es sich beim Arzneischatz in der That um einen Schatz handelt.... Nicht leichtsinnig sollen wir ihn zersplittern, sondern erhalten sollen wir ihn, bis der Werth oder Unwerth jedes einzelnen Stückes mit der Goldwage warer Wissenschaft ermittelt werden konnte. Der Schatz, der in gemeinsamer jahrtausendalter Arbeit der ganzen Menschheit erworben wurde, muss auch dieser Gesammtmenschheit, soweit irgend möglich, zu Gute kommen."

die eene byzondere werking op ons organisme uitoefenen, eene werking die slechts zelden schadelijk kan genoemd worden, en die in den regel weldadig is. Xanthine, de grondstof der coffeïne (theïne) en theobromine, is in alle weefsels van ons lichaam voorhanden, en wellicht is het zoeken naar die genotmiddelen slechts het voldoen aan een physiologisch verlangen, eenigszins vergelijkbaar met de behoefte aan zout. In ieder geval is het bewonderenswaardig, hoe de mensch overal die planten heeft kunnen ontdekken, terwijl zij in uiterlijk zoo verschillend zijn en het den chemici nog niet gelukt is, ééne nieuwe coffeïne-plant aan te wijzen, die al niet voor eeuwen door de bewoners van het land, waar zij voorkomt, zij het China of Arabië of Zuid-Amerika of Tropisch Afrika, ontdekt was als genotmiddel. Aan die physiologisch zoo juiste keuze heeft zeker noch de signaturenleer, noch de transmigratieleer deel gehad, maar zij is volkservaring, folk-lore, in den allerbesten zin van het woord geweest.

Ik wil u op het gebied der giftige en der geneeskrachtige planten nog een geval wijzen, zij het ook voor u van geringer beteekenis, waar de wetenschap zich de volkservaring in ruime mate heeft kunnen ten nutte maken en de folk-lore de trouwe helpster is geworden van botanie en chemie. Het is bij de gewassen, die gebruikt worden om visschen te bedwelmen, ten einde ze dan gemakkelijker te kunnen vangen: de plantaardige vischvergiften. Als ik dat onderwerp wil aanroeren, moet ik mij begeven op een gevaarlijk pad, want ik heb mij schuldig gemaakt (en dat niet in een onbewaakt oogenblik!) aan het schrijven van een dik boek over die planten, in twee deelen, en de verleiding is voor mij dus groot, u over die zaak meer te zeggen dan u lief is. Alleen dit. Als men in de rivieren of op ondiepe plaatsen in zee zekere bedwelmende planten werpt, of een aftreksel daarvan, dan geraken de visschen onder den invloed van dat vergift: zij worden verdoofd en laten zich dan met de hand vangen. Voor den mensch is het eten van aldus gevangen visch onschadelijk, want het gift komt niet verder dan de kieuwen en eene onweegbare hoeveelheid is al voldoende om de ademhaling van den visch te doen staken. Schadelijk is die vischvangst natuurlijk wel voor den vischrijkdom van het water, daar het jonge broed het eerst onder den invloed van het gift komt en reeds sterft, als groote visschen slechts tijdelijk bedwelmd raken: daarom heeft de wetgever die vischvangst door bedwelmende middelen te recht verboden; in zuidelijke landen dateert dat verbod al uit de 12de en 13de eeuw. Niettemin wordt het bedrijf nog heden ook in Europa veel ter sluiks beoefend, zij

het met behulp van inheemsche giftplanten als bijv. wolfsmelk, dan wel met de z.g. kokkelkorrels of *Cocculi Indici*, de vruchtjes eener oostersche slingerplant, die juist voor dat doel in den handel komen, en nog in groote hoeveelheden gebruikt worden. Ik heb in verschillende landen over dat visschen met cocculi berichten ingewonnen en kan u verzekeren, dat 't nog overal geschiedt, ten spijt van 't wettelijk verbod. In Frankrijk kent bijna iedere boer die »Coques du Levant" of »Coques des pêcheurs"; in Engeland is men fel op het vangen van aal met die »Fishing berries", in Duitschland gaan de »Tollkörner" heimelijk bij balen vol uit de drogistwinkels naar het platte land. En bij ons maken de visschers op den Rijn zulk een onbescheiden gebruik van dit »Kokkelkoren",[1] dat er soms manden vol doode visch aan de oevers komt spoelen, die door de visschers wèl gedood, maar niet gevangen werd.

In Europa zijn de cocculi in 't laatst der 14de eeuw als vischvergift ingevoerd. Curieus en kenmerkend voor den ouderdom en de algemeenheid van dit gebruik is het, dat hier in Haarlem en omliggende gemeenten de naam Kokkelkoren vrij veel voorkomt. 't Zijn afstammelingen van nijvere lieden, die in 't laatst der 16de eeuw uit Vlaanderen herwaarts vluchtten en toen hun toxischen geslachtsnaam al als een oud erfgoed hebben medegebracht. Of zekere DIERYCK COUCKELCOREN, die (zooals de heer JOHAN WINKLER mij mededeelde) in een oorkonde van het jaar 1498 genoemd wordt als burger der stad Kortrijk, wellicht in dit nieuwe vischtuig gehandeld heeft?

De boeren noemen het visschen met kokkelkorrels wel »kokkelen", »koggelen" of »koekelen", en zoo heet het ook in het duitsch, terwijl de fransche taal van datzelfde woord, cocculus, heeft afgeleid het bijvoegelijk naamwoord *encoqué* voor dronken en het werkwoord *s'encoquer* voor zich bedrinken of bedwelmen. Nog andere woorden hangen met het volksgebruik der vischvergiften samen, zoo in het spaansch het werkwoord *embarbascár*, dat afgeleid is van *barbasco* of verbascum, de toortsplant, die oudtijds ook als vischvergift is gebezigd. *Embarbascár* beduidt dus letterlijk: visch bedwelmen door middel van toortskruid, maar overdrachtelijk wordt het gebruikt voor: in het nauw jagen, in verwarring brengen. In vorm gelijkt dat *em-*

[1] Ook: kokkelboonen, koggelboonen, koepelboonen, koekelkoren, koepelkoren. Allerlei aardige byzonderheden over het gebruik der cocculi vindt men in WEINMANN, die mooie rijke botanische folianten uit den goeden ouden tijd onzer uitgeverskunst (ed. J. BURMAN, Amsterdam 1736, Dl. II, 244.)

barbascár eenigszins op 't fransche *embarrasser*, dat wel dezelfde beteekenis heeft, maar eene geheel andere afleiding.

Het visch bedwelmen is in warme gewesten, waar de menschen vrij gemakzuchtig uitgevallen zijn, nog meer algemeen in gebruik, en de oude recepten, hoe de visch het best te bedwelmen is en met welke planten, worden zorgvuldig door de folk-lore, of, zoo ge wilt, door de folk-rede, van geslacht op geslacht overgebracht. Laat ik u zeggen, dat het aantal bekende plantaardige vischvergiften in verschillende landen ongeveer 350 bedraagt, dan zal het u duidelijk zijn, welk een schat van toxikologische kennis aan dat volksgebruik verbonden is. Immers van niets raken de visschen niet bedwelmd, en door de signaturenleer laten zij zich niet verschalken — de vischvangst door middel dier planten is eene zuivere physiologische proef op groote schaal, die aanwijst, dat in die planten bepaalde werkzame beginsels huizen, wier kennis voor de vergiftleer, en misschien ook voor de geneeskunst, van waarde is. In vele gevallen is het al gelukt die beginsels aan te wijzen, sommige vischvergiften bevatten alkaloïden of glukosieden, andere hebben scherpe stoffen van byzonderen aard, zooals de pikrotoxine in de kokkelkorrels, en het derrid in vele oost- en west-indische vischvergiften — deze laatste stof werkt zoo ontzettend hevig, dat eene oplossing van 1 deel derrid in 5 millioen deelen water, zelfs groote visschen in weinige minuten geheel verdooft. Ook de blauwzuur-houdende Pangieae, waarover ik u gesproken heb, worden in de tropen als bedwelmend middel ter vischvangst gebruikt. Van vele andere blijft het werkzaam beginsel nog te analyseeren. En zoo zal het u nu begrijpelijk zijn, wáárom de phytochemicus soms zit te studeeren in oude reisjournalen en folk-lore-literatuur, in de hoop byzonderheden over 't gebruik van planten als vischvergift, als pijlvergift, als volksartsenij, als genotmiddel, enz., machtig te worden, ten einde daarvan bij zijn experimenteel onderzoek dier planten gebruik te maken, want:

Gar grosse Kräfte sind 's, weiss man sie recht zu pflegen,
Die Pflanzen, Kräuter, Stein' in ihrem Innern hegen!